

Justitiële verkenningen

24e jrg., nr. 8, oktober/november 1998

Politie en wetenschap

Voorwoord

Dit keer presenteert de redactie geen nummer met onderzoeksverslagen en -analyses, maar een heus discussienummer. In zeven bijdragen wordt de samenwerking tussen politie en sociale wetenschappen aan een kritische beschouwing onderworpen.

Tot 10 à 15 jaar terug gold de politie als een gesloten instituut, dat vaak defensief reageerde op het commentaar van de buitenwereld. De wetenschap (maar ook de journalistiek) werd als hinderlijk ervaren, omdat zij vooral datgene zou belichten wat in politieland fout ging (onrechtmatig politieoptreden, machtsmisbruik e.d.).

Het laatste decennium geeft een wending te zien. Dat heeft deels te maken met veranderingen in de politiecultuur: het aloude wij-zij denken heeft mede onder invloed van een nieuwe lichte politiemanager (onder wie Nordholt, Wiarda en Straver, de auteurs van het baanbrekende rapport *Politie in verandering* uit 1977) plaats gemaakt voor openheid. Deze wending komt o.m. tot uitdrukking in de versoepelde relatie met de media (persconferenties, uitnodigen tv-ploegen). De slinger dreigt af en toe zelfs door te slaan, in die zin dat handige PR-functionarissen de pers soms gebruiken om het politie-optreden glans te geven.

Ook de relatie met de wetenschap is versoepeld. J.M. Nelen constateert in zijn artikel dat wetenschappers door de politie steeds vaker worden uitgenodigd om hun visie op het criminaliteitsprobleem te geven. 'Criminologen - de "vijanden" van weleer - worden gevraagd zitting te nemen in advies- en begeleidingscommissies, opsporingsonderzoeken kritisch tegen het licht te houden en krijgen toegang tot de meest vertrouwelijke informatie.'

Hoewel er onmiskenbaar positieve kanten schuilen in de toenadering wetenschap - politie, zijn er wellicht ook negatieve aspecten te bespeuren. De volgende vragen zijn van belang: dreigt de wetenschapper ingekapseld te raken in het politiebureau? Bestaat er genoeg ruimte voor een onafhankelijke visie? Hoe ver kunnen criminologen en andere wetenschappers gaan in hun poging met de politie mee te denken en opsporingsdiensten te ondersteunen? Hebben zij voldoende oog voor de machtspositie van de politie?

Een andere vraag is of de politie - ondanks de toegenomen openheid - werkelijk ontvankelijk is voor wetenschappelijke kennis en aanbevelingen. In hoeverre worden onderzoeksresultaten ook daadwerkelijk geïmplementeerd en benut? Omgekeerd kan men zich ook weer afvragen of de verwachtingen die de politie van wetenschappelijk onderzoek heeft, niet te hoog gespannen zijn.

In hun openingsbijdrage betwijfelen prof. G.J.N. Bruinsma en prof. C.D. van der Vijver of wetenschappelijk onderzoek en politie de laatste decennia wel zo sterk naar elkaar zijn toegegroeid. Hoewel op vele terreinen sprake is van samenwerking, kan wetenschappelijk onderzoek - net als in de jaren zestig en zeventig - nog altijd op wantrouwen van de politie rekenen. En hoewel menig wetenschappelijk onderzoek ertoe heeft geleid dat het beleid kritisch ondersteund werd, constateren de auteurs dat politiediensten nog altijd erg behoedzaam zijn om onderzoeksbevelingen over te nemen. In feite zijn er nauwelijks wijzigingen opgetreden in de beleidsplanning van de politie. Overigens, beklemtonen de auteurs, is enige spanning tussen politie en onderzoekers niet meer dan normaal. 'Als het altijd pais en vree is, dan moet men er zeer aan twijfelen of de betrokkenen hun werk wel goed doen.'

Volgens J.M. Nelen is het een goede zaak dat na decennia van koude oorlog tussen de politie en wetenschap een periode is aangebroken van détente. Echter, langzaam maar zeker is een kritisch punt bereikt. De verstrengeling van wetenschap en politie heeft tegenwoordig een aantal keerzijden waarvan Nelen er een drietal noemt: het gegeven dat niet alle bevindingen worden gepubliceerd; het gevaar dat wetenschappers afhankelijker worden van de politie; en het probleem dat lezers steeds minder in staat zijn het onderzoeksmateriaal te verifiëren en te toetsen. 'Wetenschappers dienen zich te bezinnen op hun positie en zichzelf de vraag te stellen of alle activiteiten die zij in het politieveld ontplooiën nog wel het predikaat wetenschappelijk verdienen.'

Prof. F. Bovenkerk betoogt in zijn stuk dat er in principe drie manieren zijn om het verschijnsel criminaliteit te benaderen: kwantitatief, via processtukken of door participerende observatie. In die

laatste benadering, ook wel etnografie genoemd, fungeren verdachten en misdadigers zelf vaak als informant voor de onderzoeker. Nu etnografen via het fenomeenonderzoek bij onderzoek voor de politie worden betrokken, levert dat spanningen en risico's op (zeker als het om georganiseerde misdaad gaat). Want waarom zouden zware criminelen informatie verschaffen aan iemand die samenwerkt met de politie? `De juiste richtlijn behoort hier te zijn dat de onderzoeker zich beroepsmatig opstelt. Het beste wat hij kan bereiken is de status van professional stranger.' Bovenkerk concludeert dat wetenschappers en politie ieder apart materiaal dienen te verzamelen. `Politie en wetenschap hebben het meest aan elkaar wanneer zij ieder hun eigen onafhankelijkheid en geheime jaloers bewaken.'

Vervolgens beschrijft E.R. Muller de verhouding tussen politie en wetenschap aan de hand van tien stellingen. Twee markante stellingen luiden: `Wetenschap is verandering' en `Politie is status quo'. Door dit grote verschil, betoogt de auteur, verstaan politiefunctionarissen en wetenschappers elkaar niet altijd. Zij spreken geheel verschillende talen, en koesteren geheel andere verwachtingen van elkaar. `Wetenschappers verbazen zich over de geringe veranderbaarheid van de politie; politiefunctionarissen verbazen zich over de wispelturigheid van de wetenschap.' Hij besluit zijn betoog met de opmerking dat de concentratie van politieonderzoek in enkele instituten wenselijk is. De huidige versnippering van en concurrentie tussen onderzoeksinstituten acht hij contraproductief. Volgens M.A. Straver, hoofdcommissaris van politie, Hollands Midden, is het onderzoek naar het interne en externe functioneren van de politie doorgaans sterker in het presenteren van empirisch materiaal dan in de conclusies en aanbevelingen. Dat heeft te maken gebrek aan inzicht in hoe de buitengewoon complexe politieorganisatie werkt. Vanwege die complexiteit is causaliteit moeilijk vast te stellen en wagen de meeste wetenschappers zich niet aan stellige aanbevelingen waarmee beleidsmakers geholpen zouden zijn. `Misschien is het daarom eigenlijk wel logisch dat de echte impulsen voor nieuwe visies niet zozeer te vinden zijn in wetenschappelijke studies, maar veeleer in rapporten waarin anderen voortbouwden op wetenschappelijke kennis en inzichten.' Straver geeft dus een andere verklaring voor het feit dat politie-organisaties weinig gebruik maken van onderzoeksresultaten, dan Bruinsma en Van der Vijver.

J.H.G. van den Broek en P.H.M. Versteegh gaan in op de wijze waarop wetenschappelijk onderzoek wordt gebruikt bij het regiokorps Haaglanden. De auteurs onderkennen dat interne onderzoekers in een afhankelijke positie verkeren. `Onderzoek verricht vanuit de eigen organisatie is sterker onderhevig aan het krachten spel dat binnen de organisatie speelt en men kan zich voorstellen dat werkelijke pijnpunten voor de organisatie minder snel in aanmerking komen voor onderzoek.' Daar staan enkele voordelen tegenover: de onderzoekers kennen de `ins and outs' van het bedrijf, weten de haalbaarheid van het onderzoek beter in te schatten, hebben sneller toegang tot de benodigde gegevens en zijn beter in staat de betrouwbaarheid van de geraadpleegde databronnen op waarde te schatten. Het bureau IKH van de politie Haaglanden tracht in de toekomst tot een meer geïntegreerde, op wetenschappelijke basis gestoelde aanpak van criminaliteit te komen. Een belangrijke rol is weggelegd voor een geografische informatiesysteem (analoog aan het Compstat-systeem van New York), dat bepalend zal worden voor de operationele inzet van de politie in wijken en buurten. Tenslotte bespreekt prof. C. Fijnaut het recent gepubliceerde rapport Politie in wetenschap dat de contouren schetst van het toekomstige onderzoeksprogramma op politieterrein. Volgens de auteur oogt het beeld dat uit de plannen kan worden gedestilleerd `niet erg gedurfd, nogal conventioneel en wat braaf'. Bovendien zijn een aantal belangrijke delen van het politieveld niet of nauwelijks aan de orde gesteld waaronder de marechaussee en BVD, de bijzondere politiediensten en het private politiewezen. Men zou kunnen overwegen besluit Fijnaut, om een belangrijk deel van het voorgestelde onderzoek helemaal niet door universitaire onderzoekers te laten verrichten, maar in handen te geven van de politie zelf. Concreet: bij de onderzoeksafdelingen van de grote korpsen en de politie-instituten (dus niet in `onderaanneming' bij allerlei organisatie-adviesbureaus). `De politie heeft al veel te lang verzuimd haar eigen onderzoekscapaciteit op te bouwen en te kwalificeren.' De zorg van onder andere Nelen en Bovenkerk dat wetenschappelijk onderzoek op die manier te afhankelijk wordt van de politie, lijkt door Fijnaut niet te worden gedeeld.